

Шнирков О.І.*

ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ СТВОРЕННЯ ПОГЛИБЛЕНОЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

ЄС має піввіковий досвід розвитку вільної торгівлі. Римська угода (1957 р.) передбачала створення Європейського Економічного Співтовариства, зокрема, перехід до вільного руху товарів, послуг, капіталів і робочої сили. В 1963 р. було підписано Анкарську угоду про вільну торгівлю з Туреччиною, в 1971 р. - з Мальтою, у 1973 р. - з Кіпром. Європейська економічна зона (1992 р.) між ЄС та Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄФТА) також базується на принципах вільного руху товарів і послуг. Цей же механізм закладено в 10-ти європейських угодах ЄС з країнами Центральної Європи в 1993-1999 рр. Євросередземноморські угоди (1995 р.) з 12-ма країнами цього регіону також передбачають створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) до 2010 р. У рамках процесу стабілізації та асоціації між ЄС і балканськими країнами на початку 2000-х років були запропоновані Автономні торговельні заходи (що передбачали взаємне відкриття ринків), а згодом підписані угоди з Боснією і Герцеговиною, Хорватією, Македонією, тривали переговори з Албанією, Сербією, Чорногорією. Слід також згадати Угоди про вільну торгівлю з Південною Африкою (1999 р.), Мексикою (2000 р.), Чилі (2003 р.), Республікою Корея (2010 р.). У 2011 р. підписані угоди з Перу та Колумбією, які також суттєво відкривають ринки сторін.

Можливість створення зон вільної торгівлі (ЗВТ) передбачена ЄС в Угодах про партнерство та співробітництво (УПС) з окремими країнами СНД, планується розширення принципів вільної торгівлі в рамках Угод про економічне партнерство. Ведуться відповідні переговори з митними союзами - Меркосур, Радою співробітництва держав Перської затоки.

Теоретично зона вільної торгівлі передбачає скасування мит і кількісних обмежень на всі товари у взаємній торгівлі, а також лібералізацію торгівлі послугами. Однак на практиці, як правило, сторони, що створюють зону вільної торгівлі, хоча б принаймні на початковому етапі, але все ж запроваджують певні обмеження. Не є винятком і ЄС. Участь ЄС у формуванні зон вільної торгівлі дає можливість визначити головні особливості його політики в цій сфері.

1. ЄС, розширюючи доступ до внутрішнього ринку переважно промислових товарів виробників інших країн, зберігає суттєві обмеження для продукції сільського господарства.

Якщо простий середній імпорتنний тариф ЄС у 2009 р. становив лише 5,46%, то максимальні значення для окремих товарів, перш за все у галузі сільського господарства, сягали 228,8%. Слід зауважити, що повний доступ на внутрішній ринок сільськогосподарської продукції країни Центральної Європи отримали лише після вступу до ЄС. Можна передбачити, що і для України, за умови переходу до режиму вільної торгівлі з Євросоюзом, доступ до його внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції

* професор, заступник директора Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук

буде найбільш проблематичним. Так, зокрема, пропозиції європейської сторони щодо імпорتنих квот на сільськогосподарську продукцію з України у 2010-2011 рр. для ЗВТ мали дуже обмежений характер.

2. ЄС загалом широко використовує принцип асиметрії у взаємному відкритті ринків.

Особливо це стосується менш розвинених країн. Як правило, ЄС насамперед ліквідує мито на імпорتنу промислову продукцію і погоджується на його поетапне усунення у країнах-партнерах. Цей термін становить зазвичай 5-10 років.

Для України, з урахуванням існуючої різниці в рівнях економічного розвитку та ступеня митного захисту, поступове відкриття внутрішнього ринку для промислової продукції ЄС може відбуватися протягом 5-ти років, по окремих позиціях - і 10-ти. Однак позиційний документ Європейської асоціації «BusinessEurope» щодо ЗВТ з Україною закликає до відміни мит упродовж короткого періоду часу на симетричній основі [8].

3. ЄС починає проводити активнішу торговельну політику міжрегіонального співробітництва у формах вільної торгівлі. При цьому він визначає три головні вимоги до рівня регіональної інтеграції, необхідні для переговорів зі створення зони вільної торгівлі на міжрегіональному рівні:

- чинна інституційна структура регіонального угруповання, яка передбачає ефективні механізми реалізації регіональних проектів і виконання рішень, зокрема інструменти вирішення спорів;
- створення митного союзу відповідно до ст. XXIV ГАТТ/СОТ, включаючи єдиний зовнішній тариф, митну адміністрацію, спільну торговельну політику;
- зменшення нетарифних бар'єрів у внутрішньорегіональній торгівлі, зокрема, у сфері технічних вимог і стандартів, санітарних і фітосанітарних аспектів, а також сприятливі регіональні регуляторні режими у галузях послуг та інвестицій.

4. ЄС дуже обережно ставиться до появи митних союзів серед країн-сусідів.

Пропозиції створення митних союзів Чехії і Словаччини, західно балканських країн віталися свого часу, оскільки країни-партнери ставили за мету таким чином підготуватися до вступу до ЄС. Разом з тим Резолюція Європейського Парламенту від 19 листопада 2003 р. прямо вказує, що заплановане створення Єдиного економічного простору (у складі Білорусі, Казахстану, Росії та України) може погіршити подальшу співпрацю між ЄС та Україною. У Посланні Європейської Комісії від 12 травня 2004 р. «Європейська політика сусідства» в розділі «Регіональне співробітництво» згадуються як такі, що можуть сприяти транскордонному співробітництву, лише Рада Європи, Балтійська Рада (Baltic Council), Центральноевропейська ініціатива, Організація Чорноморського економічного співробітництва, Пакт Стабільності разом з Єврорегіонами. Більше того, ЄС не ставить за мету створення нових структур та організацій, а виступає за використання можливостей уже існуючих [9].

Ще у вересні 2003 р. Генеральний директорат з питань торгівлі Європейської Комісії підготував документ «Реакція на проект Угоди про формування Єдиного економічного простору Росії, України, Білорусі та Казахстану», в якому підкреслюється: якщо ЄЄП залишиться на етапі зони вільної торгівлі, то змін у торговельній політиці ЄС щодо України не відбудеться. Якщо ЄЄП вийде на етап митного союзу, від України зажадають виплати компенсацій членам СОТ, у тому числі ЄС, оскільки зобов'язання України стосовно двостороннього доступу до ринків значно перевищують зобов'язання інших трьох країн, зокрема Росії. Крім того, під сумнів буде поставлене майбутнє переговорів про зону вільної торгівлі. Після цього керівництво ЄС неодноразово підтверджувало цю позицію. Тому політичний консенсус щодо створення зони вільної торгівлі з ЄС, досягнутий між гілками

української влади у 2006-2007 рр., фактично унеможливило участь України у митних союзах ЄСП та ЄврАзЕС. Ця позиція також підтримується й Президентом України Януковичем В.Ф. У своєму виступі у Верховній Раді України у квітні 2011 р. він підтвердив формулу «3+1» для формату співробітництва України з Митним союзом Росії, Казахстану, Білоруссю [12].

5. Глибина зони вільної торгівлі прямо залежить від рівня політичної взаємодії та інтеграції ЄС і країн-партнерів. Найглибшу зону вільної торгівлі ЄС пропонує для країн-кандидатів на вступ до ЄС, а також держав Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ). Так, у 2002 р. Європейська Комісія запропонувала у відносинах з країнами-кандидатами використовувати так звані комунітарні (спільні для держав ЄС) правила регулювання конкуренції замість антидемпінгового регулювання за правилами СОТ.

Зміст регуляторної політики в інших секторах співробітництва (інтелектуальна власність, конкуренція, державні закупівлі) визначається глибиною політичної інтеграції. Оскільки відкриття ринків України в цих сферах може бути витратним, то слід було б очікувати, що ступінь доступу на внутрішні ринки країни також залежатиме від глибини політичної інтеграції з ЄС, який, своєю чергою, зміг би запропонувати певні компенсатори ймовірних втрат України.

У Посланні Європейської Комісії «Глобальна Європа: конкуруючи у світі» визначено головні підходи до створення нової генерації зон вільної торгівлі ЄС. При цьому лібералізація торгівлі як на Єдиному внутрішньому ринку ЄС, так і розширення доступу до ринків третіх країн розглядається як важливе джерело підвищення продуктивності праці, економічного зростання, створення робочих місць, отже, посилення конкурентоспроможності національних економік країн Євросоюзу. Для цього ЄС сформулював основні критерії для потенційних угод про вільну торгівлю [10].

Першими двома критеріями є потенціал ринку партнера (розміри національних економік і темпи зростання) та рівень тарифних і нетарифних обмежень імпорту з ЄС. З цього погляду ЄС як пріоритетні трактує країни АСЕАН, Меркосур, а також Південну Корею, оскільки вони поєднують високий рівень протекціонізму зі значним потенціалом розвитку внутрішніх ринків. Крім того, ці країни є вельми активними у процесах створення зон вільної торгівлі з іншими центрами світової економіки, тому (за умов збереження високих торговельних бар'єрів з відповідними країнами і блоками) ЄС ризикує частково втратити відповідні ринки, як це було з мексиканським ринком після створення НАФТА.

До іншої групи пріоритетних країн належать Індія, Китай, Росія, країни-учасниці ГСС. Україна також стає поступово одним з важливих торговельних партнерів ЄС.

Третій критерій вибору зон вільної торгівлі визначається доступом до ресурсів (енергоносії, сільгоспсировина, руди металів, металобрухт) разом з необхідністю гарантування відповідних поставок та економічним впливом на ринок ЄС. Слід звернути увагу на те, що доступ до ресурсів розглядається як пріоритетний і в концепції сусідства ЄС.

Четвертий критерій участі ЄС у нових зонах вільної торгівлі охоплює політичні аспекти, зокрема, права людини, демократичні цінності, регіональний вплив держав, дотримання ключових багатосторонніх інструментів у стратегії безпеки ЄС.

Зрештою, п'ятий критерій визначається ризиком ерозії преференційного доступу на спільний ринок країн-сусідів і країн, що розвиваються. З цього погляду країни, які не мають угоди про вільну торгівлю з ЄС, більш дискримінуються порівняно з країнами, що мають вільніший доступ на ринок ЄС.

Послання також визначає вимоги до змісту майбутніх угод ЄС про вільну торгівлю. Так, ці угоди мають охоплювати лібералізацію ринку послуг, нові можливості взаємних ін-

вестицій, захист прав інтелектуальної власності, державні закупівлі, правила конкуренції. Головна увага має надаватися нетарифним бар'єрам, причому для країн-сусідів пропонується механізм регуляторної конкуренції, побудований на правилах ЄС. Слід зазначити, що в цьому документі Україна згадується, насамперед, з точки зору забезпечення захисту прав інтелектуальної власності.

Таким чином, за умов початку переговорів з ЄС Україні, поряд з головними законодавчими змінами розвитку зон вільної торгівлі у світовій економіці загалом, треба враховувати особливості комунітарної зовнішньоекономічної політики Європейського Союзу.

За першим критерієм Україна є достатньо перспективним партнером ЄС для створення ЗВТ. Вона має значний потенціал зростання внутрішнього ринку, стабільні та порівняно високі темпи економічного розвитку впродовж останніх років, вже ввійшла до 25 основних торговельних партнерів Союзу. Так, у 2010 р. на Україну припадало 1,3% експорту та 1% імпорту ЄС. За загальним обсягом зовнішньоторговельного обігу України займає 25 місце серед торговельних партнерів ЄС. У 2010р. експорт України до ЄС склав 11322 млн. євро, імпорт – 17338 млн. євро (негативне сальдо 6016 млн. євро).

Разом з тим, у 2008-2011 рр. у взаємній торгівлі спостерігається окремі негативні тенденції. По-перше, суттєво скоротився загальний товарообіг. По-друге, знизилася частка ЄС у зовнішній торгівлі України. По-третє, ЄС швидше втрачав позиції на українських ринках, ніж Україна на ринках ЄС.

За другим критерієм Україна також сьогодні є перспективним партнером для створення ЗВТ. Економіки як України, так і ЄС - достатньо відкриті (див. табл. 1).

Таблиця 1. Середні імпорتنі тарифи ЄС та України

Країна	Усі товари		Сировинні товари		Промислова продукція	
	Середня ставка тарифу	Середньозважена ставка тарифу	Середня ставка тарифу	Середньозважена ставка тарифу	Середня ставка тарифу	Середньозважена ставка тарифу
Україна	7,6	3,9	6,8	1,5	7,6	6,4
ЄС	1,8	1,7	2,6	0,9	1,7	2,1

Джерело: [8].

Зі вступом України до СОТ частину обмежень протягом п'яти років буде усунено. Однак з огляду на існування значних тарифних і нетарифних бар'єрів (експортні мита, імпорتنі квоти, різні стандарти якості, складнощі митного оформлення тощо) на шляху європейських товарів на український ринок створення ЗВТ залишатиметься актуальним як для ЄС, так і для України.

Разом з тим, як зазначається у пропозиціях Європейської асоціації «BusinessEurope», середня українська митна ставка вчетверо перевищує митну ставку ЄС, від України також вимагатимуть відміни обмежень на торгівлю сировиною, експортні мита, схеми ліцензування імпорту, що мають обмежувальний характер, «ГОСТ»-сертифікати. Високим залишається рівень корупції у державі, що Євросоюз розглядає як істотний нетарифний бар'єр у торгівлі з Україною. Також сформульовано вимоги щодо усунення бар'єрів у торгівлі послугами, інвестуванні, правах інтелектуальної власності, державних закупівлях, сприяттвній торгівлі, використанні інструментів торговельного захисту тощо.

З другого боку, ЄС постійно критикують торговельні партнери за чималу кількість бар'єрів, які перешкоджають розвитку світової торгівлі в цілому. Так, Доповідь Секретаріату СОТ «Огляд торговельної політики ЄС» за 2002 р. згадує 14 основних проблем у

розвитку торговельної політики Євро-союзу, які викликають стурбованість його торговельних партнерів. Зокрема, це додаткові вимоги щодо імпорту товарів з погляду захисту здоров'я людей, інтересів споживача, підтримки безпеки, охорони довкілля. Підкреслюється суперечливий вплив сільськогосподарської політики Союзу на міжнародну торгівлю, її негативні наслідки для прогресу цієї галузі у країнах, що розвиваються. Тому вітається перегляд такої політики, зокрема у сферах виробництва цукру та молочної продукції. Проблемними залишаються торговельні обмеження для текстильної та сталеливарної продукції, а також практика антидемпінгу. Негативні наслідки для торгівлі мають і бар'єри для фізичних осіб, преференції на двосторонній основі, політика у сфері рибальства, спеціальні ініціативи з прийняття третіми країнами стандартів захисту довкілля та соціальних стандартів. Доповідь підкреслює необхідність зменшення тарифних піків і тарифної ескалації, невиправдану практику субсидій у галузях автомобіле- та суднобудування, наявність «групових винятків» для збутових систем і технічного обслуговування автомобілів. Невирішеним є також питання ПДВ за контрактами з використанням електронної торгівлі. Недосконалі і система союзного захисту інтелектуальної власності, зокрема географічних назв з третіх країн, як і нові регламенти з *copyright* [5]. Усунення цих та інших бар'єрів Європейським Союзом може стати основою для зустрічних вимог України.

Сучасна структура взаємної торгівлі України з ЄС визначає також важливість створення ЗВТ з точки зору третього критерію. За сучасних умов Євросоюз розглядає Україну як постачальника переважно сировинної продукції. Вагому частку товарної структури українського експорту до країн ЄС у 2010 р. становили сировинні товари – 43,1% (у 2006 р. – 36%), на готову продукцію припадало 50,9% (у 2006 р. – 60,1%). У готовій продукції переважають чорні метали – 28,1% (у 2006 р. – 32%), хоча повільно зростає питома вага машинобудівельної продукції – з 7,1% у 2006 р. до 10,9% у 2010 р. Основою товарного імпорту з країн ЄС є готова продукція – 71% у 2010 р. (87,8% у 2006 р.), у т.ч. машинобудівельна продукція – 33,1% (у 2006 р. – 46,5%).

Внаслідок створення як ЗВТ, так і ЗВТ+, особливо у короткостроковій перспективі, відбудеться консервація сировинного характеру експорту з України в ЄС. Ця тенденція ще більше посилиться, беручи до уваги той факт, що ЄС наполягає на скасуванні всіх експортних мит на українську сировинну продукцію (насіння соняшнику, металобрухт, шкіра тощо). Разом з тим саме сировинний характер експорту обумовлює привабливість України як партнера за третім критерієм.

Відповідно до четвертого критерію ЄС поступово розширював доступ українських виробників до Єдиного внутрішнього ринку Союзу паралельно та у взаємозв'язку з розвитком демократії, політичних реформ, посиленням ролі України як субрегіонального лідера. Від 1993 р. ЄС включив Україну до Загальної системи преференцій, у 1994 р. підписав Угоду про партнерство та співробітництво, де було передбачено можливість створення ЗВТ. З 1998 р. Євросоюз надав ринковий статус окремим українським компаніям в антидемпінговій сфері, а в 2005 р. визнав цей статус за економікою України загалом. У 2008 р. ЄС зняв останні зауваження щодо експортних мит України та сприяв її вступу до СОТ, почав переговори щодо ЗВТ.

За п'ятим критерієм Україна є також дуже привабливим партнером для ЄС, зважаючи на транзитний імпорту до ЄС товарів з Росії та інших країн СНД. Технічно кожна країна може бути учасником необмеженої кількості угод про зону вільної торгівлі. Таким чином, ЗВТ між Україною та ЄС не вимагає від нас скасування угод щодо преференційної торгівлі з іншими партнерами. Україна матиме право і надалі зберігати режим вільної торгівлі з Росією та іншими країнами СНД без будь-яких обмежень. Але ЄС прагне не менш сприят-

ливого доступу до потенційно ємного ринку України, ніж інші країни, зокрема Росія. Євросоюз починає конкурувати з іншими країнами за доступ до українського ринку шляхом створення зон вільної торгівлі. У зв'язку з цим, не є однозначною позиція Росії, яка розглядає можливість підвищення торговельних бар'єрів на окремі товари українського експорту до країни за умов створення ЗВТ України з ЄС і пропонує Україні вступити до Митного союзу Росії, Білорусі, Казахстану.

У цьому зв'язку зауважимо, що на даному етапі для України найбільш ефективною моделлю міжнародного інтеграційного розвитку є стратегія переходу до режиму вільної торгівлі з ЄС (більше 500 млн. населення) та максимальне збереження (за певних умов, поглиблення) цього режиму з Митним союзом (більше 170 млн. населення) за формулами «27+1» та «3+1». Доступ до двох потужних європейського та євразійського ринків може стати унікальною інтеграційною моделлю для Європи: жодна інша європейська економіка таких можливостей не має.

Входження України до Митного союзу гарантує отримання значного економічного ефекту в короткотерміновій перспективі за рахунок більш низьких цін на енергоносії, створення ЗВТ із ЄС створює передумови та можливість виникнення значно більших економічних ефектів від модернізації української економіки у середньо- та довгостроковій перспективах. Реалізація економічних ефектів від ЗВТ із ЄС залежить від здатності української економіки (виробників, споживачів, уряду) адаптуватися до нових умов конкуренції на міжнародних ринках.

Таким чином, і Україна, і ЄС мають об'єктивні передумови, потенціал та стимули для створення зони вільної торгівлі, що і зумовило початок відповідних переговорів уже 18 лютого 2008 р. Причому сторони попередньо погоджуються, що це буде поглиблена угода про ЗВТ або ЗВТ+.

Створення ЗВТ із Україною з погляду європейських партнерів має передбачати:

- повну лібералізацію торгівлі товарами, насамперед промисловою продукцією, у тому числі енергоносіями, а також сільськогосподарськими товарами, продуктами рибальства тощо, тобто вільний і безперешкодний доступ на відповідні ринки;
- зменшення нетарифних обмежень в Україні у торгівлі промисловими товарами шляхом гармонізації та/або взаємного визнання оцінки відповідності технічним стандартам ЄС (АСАА+);
- зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією у рамках співробітництва у сфері санітарних та фітосанітарних заходів;
- значну лібералізацію ринків послуг;
- ефективне регулювання стосовно заохочення та захисту прямих іноземних інвестицій;
- свободу заснування компаній;
- запровадження заходів, спрямованих на поступове забезпечення вільного руху капіталу та здійснення платежів;
- прозорість і передбачуваність регулювання внутрішнього ринку України згідно з європейськими та міжнародними стандартами;
- наближення внутрішньої економічної політики України, зокрема у сфері конкуренції, корпоративного управління, захисту прав інтелектуальної власності, державних закупівель тощо до загальноприйнятих правил міжнародної та європейської практики;
- забезпечення двостороннього митного співробітництва, зокрема спрощення митних процедур та підвищення ефективності діяльності митних органів у контексті сприяння торгівлі;
- запровадження ефективного механізму врегулювання суперечок [2].

Таке широке охоплення напрямків економічного співробітництва згодом неодмінно приведе сторони до необхідності зняття бар'єрів й на шляху руху робочої сили, особливо з України до ЄС.

Включення даного переліку проблем та напрямків означатиме фактично трансформацію угоди про ЗВТ до комплексної економічної угоди, що має на меті поступове формування засад інтеграції України до Єдиного внутрішнього ринку ЄС.

Уже відомі попередні оцінки економічних результатів створення ЗВТ між Україною та ЄС. Одним із перших було дослідження П. Brentona. Він показав, що за умов ЗВТ можливе зростання імпорту промислової продукції з ЄС до України приблизно на 10%, експорту з України до ЄС - на 15%; імпорт сільськогосподарської продукції з ЄС до України може збільшитися на 60%, експорт з України до ЄС - на 50% [11].

Дослідження «Аналіз перспектив торговельних відносин між Україною та ЄС у контексті переговорів щодо розширеної угоди», здійснене на замовлення Генерального директорату з торгівлі Єврокомісії [1], також засвідчує перевагу позитивних економічних ефектів для обох сторін. Найцікавіші результати цього дослідження наводяться у таблиці 2.

Таблиця 2. Основні економічні ефекти зони вільної торгівлі ЄС-Україна

Змінна величина	Україна	ЄС
Розширена ЗВТ (короткострокова перспектива)		
Добробут (% зміна)	2,261	0,007
Дохід (фактори виробництва та податки, млрд дол. США)	0,06	8,526
Заробітна платня кваліфікованої робочої сили (% зміна)	2,496	0,009
Заробітна платня некваліфікованої робочої сили (% зміна)	3,066	0,009
Розширена ЗВТ (довгострокова перспектива)		
Добробут (% зміна)	5,285	0,011
Дохід (фактори виробництва та податки, млрд дол. США)	0,061	8,527
Заробітна платня кваліфікованої робочої сили (% зміна)	4,355	0,009
Заробітна платня некваліфікованої робочої сили (% зміна)	4,97	0,008
Обмежена ЗВТ (короткострокова перспектива)		
Добробут (% зміна)	1,216	0,007
Дохід (фактори виробництва та податки, млрд дол. США)	0,059	8,526
Заробітна платня кваліфікованої робочої сили (% зміна)	1,547	0,006
Заробітна платня некваліфікованої робочої сили (% зміна)	1,789	0,006
Обмежена ЗВТ (довгострокова перспектива)		
Добробут (% зміна)	3,295	0,009
Дохід (фактори виробництва та податки, млрд дол. США)	0,06	8,527
Заробітна платня кваліфікованої робочої сили (% зміна)	2,817	0,006
Заробітна платня некваліфікованої робочої сили (% зміна)	3,093	0,005

Джерело: [1].

Результати показують, що за умови укладення поглибленої Угоди про вільну торгівлю, яка передбачає найбільшу інтеграцію, у довгостроковій перспективі можна досягти позитивних змін у добробуті населення в усіх визначених секторах. Вони становитимуть

5,285% для України, на відміну від ЄС, - там лише 0,011%. Загалом передбачається, що ЗВТ не стане грою з нульовою сумою, а поглиблена зона вільної торгівлі підвищить добробут населення порівняно з більш обмеженими сценаріями. Спостерігатиметься значне зростання фактичної заробітної платні як кваліфікованої, так і некваліфікованої робочої сили в Україні та ЄС. Порівняно з 2004 роком відповідне зростання становитиме у довгостроковій перспективі 4,355% для кваліфікованої та 4,970% - для некваліфікованої робочої сили і 2,817% і 3,093%, відповідно, у короткостроковій перспективі. Щодо транспортного устаткування в Україні сценарії вказують на зменшення цін на 10,8% та 10,9%, відповідно. Значне зниження цін передбачається у галузі переробки рису та цукру (-3,8%, -3,7% та -2,1% за умов поглибленої угоди у довгостроковій та короткостроковій перспективі та у короткостроковій перспективі обмеженого сценарію, відповідно), готового одягу (-3,8%, -3,7% та -2,8%) і шкіряної продукції (-6,7%, -6,7%, -5,8%). Також слід зазначити, що загальний макроекономічний аналіз свідчить про більш адекватне зростання заробітної платні некваліфікованої робочої сили порівняно із такою у кваліфікованих кадрах. Зрозуміло, що суттєве обмеження доступу українсько-сільськогосподарської продукції на внутрішній ринок ЄС значним чином зменшить позитивні ефекти для економіки України в цілому.

Зауважимо, що вигоди для ЄС будуть досить незначними через асиметричність економічних відносин: на Україну припадає дуже мала частка торгівлі ЄС (у 2005 р. вона становила 0,7% імпорту та 1,2% загального експорту товарів ЄС). Ефект від ЗВТ для України буде сильнішим, хоча, можливо, й не одразу відчутним для всієї економіки. Здобутки для добробуту будуть зумовлені скасуванням субсидій, відкриттям місцевих ринків та зниженням тарифів. Істотно більший ефект спостерігатиметься лише у разі глибшої інтеграції між ЄС та Україною.

Аналогічні висновки сформульовано і в інших дослідженнях [4; 6; 7].

Хоча в існуючих моделях розрахунку ефектів від створення ЗВТ перевага надається визначенню ефектів насамперед за рахунок скасування мит, отже, короткострокові ефекти, не враховуються повною мірою зміни еластичності попиту та пропозиції після створення зони вільної торгівлі, залишається відкритим питання про кореляцію різних факторів економічного зростання тощо, вони в своїй сукупності показують загальний характер ефектів від лібералізації торгівлі.

Проте основний потенційний наслідок вільної торгівлі між ЄС та Україною - це сигнал для інвесторів, який, у поєднанні з поглибленням економічних та політичних реформ в Україні, може привести до значних структурних зрушень у вітчизняній економіці, стати основою внутрішньогалузевої та внутрішньоукладної технологічної моделі інтеграції українських виробників і споживачів до Єдиного внутрішнього ринку Співтовариства.

Торгівля промисловими товарами може сприяти довгостроковому розвитку країни, збільшуючи її привабливість для іноземних інвестицій. У свою чергу, зростання потоків інвестицій вигідне для обох сторін. Інвестори з ЄС зможуть отримати більші прибутки, оскільки економіка України зростає швидше, ніж у більшості розвинених країн ЄС. Україна має великий внутрішній ринок та утримуватиме високі темпи розвитку за умов ефективної економічної політики. Приплив іноземного капіталу допоміг би підтримати вітчизняне виробництво і провести реструктуризацію економіки. Прямі іноземні інвестори можуть сприяти передачі досвіду і технологій, стимулювати конкуренцію, підвищити продуктивність українського промислового та сільськогосподарського секторів, як це було в усіх нових країнах-членах ЄС. Стосовно України їх роль є також важливою для розвитку вітчизняних фінансових ринків. Прямі іноземні інвестори можуть допомогти у станов-

ленні конкурентного ринку праці та сприяти поширенню позитивних ефектів на інші сектори. Очікується, що зниження бар'єрів у торгівлі промисловими товарами між ЄС та Україною стимулюватиме приплив такого капіталу до України.

Разом з тим, лібералізація торгівлі з ЄС матиме більш суттєві позитивні наслідки для української економіки, якщо відбуватиметься паралельно та у взаємозв'язку з внутрішніми економічними реформами.

Підсумовуючи сказане, можна зробити такі висновки.

По-перше, угода про зону вільної торгівлі позитивно вплине як на економіку України, так і ЄС, однак більші позитивні ефекти матиме Україна - і за показниками економічного добробуту, і за показниками зростання заробітної плати. Однак суттєве обмеження доступу української сільськогосподарської продукції на внутрішній ринок ЄС відповідно зменшить обсяги позитивних ефектів для економіки України в цілому.

По-друге, більші позитивні результати як для України, так і для ЄС, очікуються від реалізації саме розширеної угоди про зону вільної торгівлі у коротко- і довгостроковій перспективах одночасно з регуляторним зближенням.

По-третє, досягнення цих ефектів залежить в основному від здатності саме української сторони адаптуватися до нових умов торгівлі з ЄС. Причому практична реалізація переваг від створення ЗВТ залежатиме від усіх акторів українського ринку - уряду, виробників, експортерів, імпортерів, споживачів.

По-четверте, в короткотерміновій перспективі як розширена, так і обмежена ЗВТ України з ЄС веде до збереження нераціональної (сировинної) структури експорту України до ЄС. Фактично, як і вступ до СОТ, ЗВТ «консервуватиме» таку структуру, але, як і у разі з новими країнами-членами ЄС Україна матиме шанси радикально змінити структуру експорту у середньо-та довгостроковій перспективі у бік галузей з більшою доданою вартістю.

По-п'яте, реалізувавши угоду про ЗВТ на практиці, ЄС намагається отримати вільний доступ на доволі перспективний для себе ринок України швидше за інших розвинених держав, суттєво послабивши їхні позиції.

По-шосте, майбутня поглиблена угода про вільну торгівлю між Україною та ЄС фактично формуватиме основи інтеграції української економіки до Єдиного внутрішнього ринку Європейського Союзу шляхом усунення бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, знань, частково - робочої сили та регуляторної конвергенції на основі *aquis communautaire*.

Література

1. Аналіз перспектив торговельних відносин між Україною та ЄС у контексті переговорів щодо розширеної угоди« Ref: TRADE06/D01. Підготовлений ECORYS (research and consulting) Роттердам, 13 груд. 2007 р.
2. www.me.gov.ua - офіційний сайт Міністерства економіки України.
3. Шнирков О.І. Торговельна політика країн Європейського Союзу. - К.: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2005.
4. Перспективи поглибленої вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною. Звіт на виконання контракту 2005/S 89-085795 генерального директорату з питань торгівлі Європейської комісії. - Брюссель: Центр Європ. політ. досліджень, Кіль: Ін-т світової економіки, К.: Міжнар. центра перспект. досліджень, 16 лют. 2006 р.
5. Шнирков О.І. Європейський Союз у зонах вільної торгівлі // Нац. безпека і оборона. - 2007. - № 7. - С 66-68.

6. Дослідження економічних передумов та можливих наслідків від створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. - К.: Ін-т економ, досліджень та політ, консультацій, 24 січ. 2007 р.
7. Emerson M. (Pr. Director) and others. The prospect of Deep Free Trade between the European Union and Ukraine. - Brussels, 2006.
8. BusinessEurope position on an EU-Ukraine Free-trade Agreement (FTA). - 29 January 2008.
9. Communication from the Commission. European Neighborhood Policy. Strategy Paper. - SEC, 2004. - P. 564, 565, 567-570.
10. Global Europe: Competing in the World. - http://ec.europa.eu/trade/issues/sec-toral/competitiveness/global_europe_en.htm
11. Brenton P. Trade policies in the EU and Ukraine: Implications for a free trade agreement/ Prepared under EES Project UK 26: Study on the economic feasibility, general economic impact and implications, of a free trade agreement between the European Union and Ukraine according to the Partnership and Cooperation Agreement. - Brussels, 2000.
12. <http://www.president.gov.ua/>